

המגיד

יפה לומר כחם. אלה נכל ענוע.
מחירו נדרשנו 4 ר"ט 4 ז"נ
לשנה, 1 ר"ט 1 ז"נ לרבע.
נפסטר דין 8 כל-פיו לשנה
2 כל-פיו לרבע. נשאר חרות
20 פרנקס לשנה.

כל חש וכל לסניג-ע"י כל
באקט-אחד ומוכסא/מלונג נכל
סעדינות. כל סאפן לסודיע דער
חס נרנים לסונחו עליו לשנה
עבר סהדסס נמד כל שורס
1 ז"נ פרייטס

חד שנת וקורות הימים.

יגיד ליעקב מהנעשה והנשמע בכל חלקי תבל בין כל יושבי חלד אשר ינעם
ואשר ראוי לדעת לכל איש ישראלי לתועלתו ולתועלת השפה העבריה.

מאת

אליעזר ליפמאן זילבערמאן.

והאמת והשלום איתנו. (זמרים ח')

החרל"ב.

Lyck, den 17. April

1872

תוכן הענינים.

רמב"ם: ויילנא. פכחבים מוולרשא. מכחב מסולאנא. ונלאנלאוועק. משא
רומעניען: איסמאל.

הצנפה:

חקר דבר: מלח ופלא. אנדר דברי ליעקב ומשפטי לימאל: מלח
יש"י מלח כהנא שפילס האנד"ק ספארטקוב
והנלי: דראס: מלח מ. י. אשכנזי ס"ט. המולד והשבת. מלח יוסף ליב
סעמולאוסקי. ידעאל השבע: מלח יחזק מנצחית. הודעות:

הוספה:

נדרות עבוד אתב"י בפרס ויבבל.

רוסלאנד.

אוי לנו כי בא השמ"ש!

ביום ה' י"א לחדש אדר"ש, עננה הדת עצב ויגון נורא הקדירה
פתאם את שמי עורנו הטוהרים והמזהירים, כי השמש המאיר אשר
על חוג שמי ויילנא. תהלך בהדר גאון תפארתו זה ימים רבים
ואשר קרנים מירי לו להאיר לארץ ולדרים עליה, פתאם בא ונאסף
ביום המר והנמר הזה, ותחשך העיר ביום אור!
השמש הלא יר, קוראים יקרים, אשר פי יקבנו היום, הוא
הרב הנאון הצדיק עניו וחסיד בכל מעשיו שלשלת היוחסין (*) מורנו
ורבנו ר' שמואל שטר אשון, בהרב הגדול המפורסם מהורר
יוסף וזרית נועם ונאסף אל עמיו. את הרב הנאון ז"ל הזה קרא ד'
על הארץ זה שבועים ושמונה שנה ויזרח לנו אור יקרות בהליכותיו
ודרכו בקדש, בתורותיו וחדושויו. אהה! אבדנו את האיש האלהים
הקדוש הזה!

עוד נר אלהים זה מרים כבה, והרב הנאון הצדיק רבנו שמואל
שוכב על מפתחו והשמועה עשתה לה כנפים כי השמ"ש נטה
לערוב, והרופאים החלימו כי אין עליו דרכו לעלות הרמטה. חשכה
גדולה נפלה על כל יושבי עירנו, בשמעם כי היום ילקח אדונם,
מרים ואלופם מעל ראשם. כל אנשי הקהל שפכו שיח לאלקי מרים
בעד אריכת ימיו ושנותיו להגותן לקו נפשו בשאלתם, ובמסתרים
בכתה נמשם על שבר בת עמם ועל כבודו מן יגלה ממנו, ולבם
היה חרד ופחד על ארון אלהים זה, אבל לשוא כי דרשהו אלק'
מסעל, ור' קורא לשמואל לשבוע שמחות את פניו, ולפיל עמו
בנו עדן גינתא, וארון אלקים זה נלקח בעוה"ש שעה ה' לשנות
ערב. חיש נשמע בכל רחובות מספר ובכל חוצות קראו הוי! חוי!

(*) נדר מעשי גדולי הסודים ונדקים צין מנד, חניו וצן מנד חמו ז"ל
(עין קריה נאמנה נד 255).

היו ארון וקווי הודו! עוד בו ביום בביתו נשא עליו הרב הנ' ס"מ
דמא ר' יצחק אלי' לנדא, בבי ומספר מר, והמונים המונים נהרו
שם ויורדו כנחל המעלה, אלה צעקו חוצה, אלה מר יבכין פנימה,
איה פה קדוש? ואיה לשון זמב הנותנת אמרי שפר? נפלה עטרת
ראשנו, אבדנו כל חסדנו! ביום המר, כמו הבקר האיר, אחרי
אשר הכריזו רבני המ"ן דפה בכל בתי המדרשים לשובות מכל
מלאכה ומכל עבודת מעשה יד גם מתלמוד תורה (*). נשאו את
אבן הקדש הזה על כתפם ויכניסוהו לבית המדרש אשר בו התפלל
נפשו עשור שנה רצופות אחר המפלה. עד חצות היום, באחרית
ימי חיינו, מעומד ולא ישב אף רגע אחר כל ימיו בבית אלקים,
ויספרו לו שם והספרן קרא עליו המקרא: ונר אלקים מרים יכבה,
ושמואל שוכב בהיכל ד', שוכב? הוי ואביו רבנו שמואל שוכב
הלא מימיו לא ישב בהיכל ד', ולמד בקדושה וטהרה? ועתה הנהו
שוכב! וגעו כל העם בבכיה רבה, ויעוררו תאניה נאניה. ספדן
אחר קרא עליו הקריאה הזאת: מי בכם הנשאר אשר ראה את
הבית הזה בבכורו הראשון, ומה אתם רואים אותו עתה? כי
בצאת הצדיק הזה גלה כבוד פנה זיוה פנה הדרו! ויוסיפו כל העם
לבכות עליו וצווחים עלתה השמימה, משם נשאותו לחצר ביתה"ג
הגדולה, וכרגע והנה החצר מלאה אנשים עד אפס מקום, המונים
המונים. עמדו רחוקים ומבהלים ברחובות העיר לראות בנסוע הארון
ושם נשא עליו הרב המ"מ דפה שנות קבל עם מספר מר, וכל העם
בניהם קינה, ומשם הבניסוהו אל הקדש פנימה ויניחוהו על הבניקה
הגדולה. נגר אה"ק לאמר: קים זה כו'. אחרי כן העלו את ארון ד'
זה וישאוהו למקום מנוחתו כבוד. העם פרצו ויעבורו שער בית
הכנסת הגדולה, ויעבורו אלופם לפניהם, ותורת ד' בראשם. מה נורא
היה במראה והמסע הקדש הזה! הדלתים פוגרו בשוק, החצרות
והבתים הורקו ורחובות נמלאו קול תשואות ואנחות מר תצילנה
אוני השומעים, קול שאון מרחובות העיר, קול מהיכלי ד', מבתי

(**) לשון הסכרזה: הודעה מרבינו המ"ן דפ"ק יצ"ו. ציום עש"ק
לסדר, אשר נאמר כי לאשת העם, יקדמו להספד כל מקום צוקר
קדש שעה תשיעי ומשעה תשיעית עד שעה אחת עשרה יעלו כל הסנהות
שצויר נכל מקום (לנד הסנהות שמוכרים נהם מיני מאלל ח"י לסנור
אותם מפני כבוד השנת) וכל זעלי האמניות מחויבים לנטל ממלאכהם
בשתי שעות הללו, גם ינטלו תלמוד תורה ג"כ משעה העשירית עד שעה
אחת עשרה ויתאספו כלם, ונחמד כל אנשי ק"ק זאדענע, מיד אחר
שעה תשיעית ה"ל, להצר צית הנאון עטרת ראשנו המנוח מורנו הרב ר'
שמואל שטראשון ז"ל, לשאת את ארונו הקדש משם עד חצר צית
הכנסת הגדולה. דפה ויילנא, ושם יתאספו כלם נשעה העשירית, לספד
אח הנאון הצדיק המנוח ז"ל ה"ל, וללוותו משם עד צית מועד לכל חי
מקום מנוחתו כבוד ז"ל, וכל צית ישראל יצכו כו' כי צערי גלה כבוד
מישראל אל כלקת ארון אלקים ואראלים ומנוקים חפסו נארוס"ק ונצחו
אראלים בו נערי, ומחויבים הכל לצוא לספד להצדיק המנוח ז"ל,
ולחלק לו כבוד האחרון. הזה משום עשה דכבוד הסודס דעדיפא טובא,
ולמאן דחני ומחני כו' דלית ל' שיעורא, ואי תורה ואי מצות דמני עלן
השתא צערי, ור' נדור פדנותו כו' לחיים חכות הצדיק הנאון המנוח
ז"ל יעמוד לנו ויכפר צעדנו סלה. עכ"ל.

שמן בחלכה והיא: כי מרת הנאווה אשר שמינית שבשמינית הותרה לת"ח, לא שמר הרב הגאון הנ"ל כי לא ידע מה היא ותכלית שגאה שנאה, ולא נתן עצמו ברבנות כנודע. בשנת תקפ"ה פ"ז נבחר לראש ועד העיר נגד רצונו פי גדולי העיר ונכבדיה לא נתנוהו להחליף א"ע מזה ויהי ידיו אמונה לעשות משפט וצדקה בעצמו ובתבונות כפיו נהל את עדתו על פי סנחות, גם בחכמת החכמה הנרסה ואלגברא היתה ידועתו רתבה מאד, בקי גדול בתנ"ך ע"פ טעמים, מפרק נפלא, כותב על מדרת לשון הקדש בקצור נמרץ, ויהי לנפן אדרת אשר נטע ר', ענפה ופוריה, כי בני רביעים ראה בחייו. עמרת זהב היה לראש עדתו וכליל תפארת בראש משפחתו הרמה.

ואלה המה התרשים אשר חבר הגאון הנ"ל. (א) תרשים על כל הש"ס מן ברכות עד עוקצין (ומענותותו קראם בשם הנהות) גרפסו עם הש"ס ר' וילנא. מביל"ס קרוב למאה באנען, מלבר אשר אתו בכתובים. (ב) תרשים והערות יקרות על סדרש רבה (גרפסו עם המדרש אשר ע"פ אשר הנחלים ומהרורא ב' ע"פ המהר"ו. (ג) מקורי הרמב"ם על כל ד' דלקי הרמב"ם וחרושים נפלאים וזילנא ועל ח"ס יש בכ"י. (ד) תרשים קצרים על שו"ע או"ח (גרפסו בסוף המגן ארץ ר' ווילנא) מלבר חרשים רבים אשר גרפסו על שמו בשאר ספרים כמו בק"א לשאנת ארי' (מלאוויטא) ובק"א לסורי אבן, ובס' יהנה חכמה, ובס' מור ואהלות, ובס' נתיבות עולם מ"ח, (וכמה חרשים בכ"י בגליוני הספרים), אשר מאורי אור המה לדיני התורה לכל מ"צ, ואחרי אשר חביבים ויקרים לנו אמרות צרופות בספרים מעולפות דתברי הגאון הסיד ז"ל אמרנו להעתיק את לשונו הוהב בסוף חרשיו שעל הש"ס אשר אמר עם הספר: אורך אלהי ואהללה שמך עליון על גדל חסדך אשר עשית עם עבדך כי עזרתני להוציא לאור תהותי אלה על כל הש"ס כלו בתור אדם המעלה. ירעתי כי לא בכח תבונתי בוננתים ולא זרועי משלה לי להעלותם על המסר לולא רחמיך הרבים אשר תמכני ולא כגטולי ירי, וזכות אבותי הקדושים אשר בארץ המה היא שעמדה לי, ואני תפלה, כן יהי חסדך עמדי להוציא לאור גם את יתר חרשיו אשר המה כבר בכתובים אתי ואת אשר יתחדשו אלי בעזרתך חנין רעת, ולא אבשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי ולא תמוש התורה מפי ומפי זרעי כו' אני המחבר שמואל בלא"א הרב מהר"ר יוסף ווללה"ה עכ"ל. ואתה ארונני הסניד חרות כל מלה ומלה על לוחותיך הנעלים כי אף אם הכברתי, לפי ראות עינים, לדבר במאמרי זה, עוד הלכתי בעקבות הרב הגאון הנ"ל בארוכה וקצרה בזה כי מי יוכל להעביר, בשברון מתנים, את כל טוב הצפון במדותיו הטובות והנכונות אשר נעלות ונשגבות הנה לא תשורון עין קצר רואי כמיני הכותב ומרשיב את גליונו בדמעות שליש על האי חסדה טובה הננוה מאחזי עד. אור בקר בהראותו, ויצת לכם יראי ר' ש"ס צדקה שנית בנבורתו. תנצב"ה. וזילנא.

שרנא פייוויל אלקעניצקי.

מכתבים מווארשא.

ווארשויא, (המשך מגליון 15). אף אם נשאר עוד בקרבנו לפליטה גדולה המנהג הטוב ליסד חברות מקשיבי לקח בכל עיר ומשפטם להאסף בשבתות וימים טובים אל בית מיוחד לכל חברה, וישברו למו ראש המדבר ללמוד לפניהם את הספרים הקדושים המבינים והמועילים, אלה יבחרו להם ללמוד תורת ה' מפורש ושם של (חברת הדין) אלה ילמדו מקראי קדש (ח' מקרא) אלה — תלמוד בבלי עם ספרשיו (ח' ש"ס) אלה מדרש רבה (ח' מדרש) אלה אמרות גדול (ח' עין יעקב) ואלה ספרי מוסר כמו, חובת הלבבות, מסילת ישיב, וארחות צדיקים ודומיהם, אך על פי הדוב יצא שכן החברות האלה בהסמיתן כי יסודן קנאה כבוד ותחרות בחלוקת ההתמנות לראשי החברה וגבאים, המעמדות בעת התפילה, המושבות בעת הלמוד, והעליות (לתורה) בעת הקריאה, וחלוקת ההקפות בשמחת תורה ואחריתו לשה"ד, רכילות, שנאת תנ"ך וחלול השם בקראם למחלומות ואגרוף רשע, ונפש הטהרה תבחל בהם ולא אחד יאמר: לא הם ולא שרם. —

פה בווארשויא ישברו למו בננסיות אחדות איש עתי לדרוש להם סרי שבת בשבתו מאשר יבחר, ויש אשר יתנדבו לדרוש להם בלי בצע כסף. עוזרי בתי המסחר (קאמרים) העברים פה עשו להם אגודה אחת ושברו להם בית מיוחד לבית הכנסת להתפלל שמה, ופעם בפעם ישמעו גם לקחי מוסר מאת חכם לב אשר ידבנו לבו להעיר למוסר אונם, זה לא כביר דרוש דרש להם בשפת אשכנזית החכם יהודא ליב סאזעס ואהן (אחי הרבם והמליץ היקר סמאל ענ"ס ק"י בעל "חשתי" בווען, ואף אם לא נחלתו כבוד לשמוע דבריו אך חזקה לחבר וכו' ועל מוב יזכר שמו כי זכה את הרבים.

וזו זמן לא כביר נוסדה פה בהסכם הממשלה חברה לאסוף תרומות נדבה לעזרת היוצאים לצבא (רעקרושען) מבני עמנו אשר אין לאל ידם לתת אלה כסף כסר נפשם. החברה הזאת תדאג לטובתם לתת להם נדבת כסף צדה לדרך ולקנות לאיש איש זוג תפילין ציצית סידור תפלה וספר תהלות דוד וכדומה. גם ירישו נדבתם לנשי היוצאים האלה לבלי תשאננה בלי כל מוצא למחיה. בשנה הזאת כבר הוציאה החברה לתכלית חזה לעד שלשת אלפים רי"ב. בראש החברה היקרה והנעלה הזאת עומד האיש הנעלה הנודע לתחלת ולתפארת החכם היקר והנכבד ח' נוסבויס היי

בנסיוניה מבתי מדרשה, כי הולך האדם הגדול ורם בענקים אל בית עולמו. בנו הדב הג' חכם הכולל מחורר מתתיהו שטראשון הולך אחר המטה ידיו על ראשו ובקול מר בשופר מצעק אבי אבי רבב ישראל ופרשיו (כי בנו הצעיר זצ"ל הגביר הנכבד ויקר רוח מהר"ר יוסף ג' הגה בק"ק האסלע, ועיניו לא ראו בהלקח עטרת ראשו מעליון) וכל קהל עדת ישראל אחריו בקול כמותו ירעימו ידיהם פרושות למעלה סוככים על ארון הקדש ההולך ונוסע בחוד העם. שם בחצר המות העיר עלינו הרב המ"ס דמתא הנ"ל ע"ד הפסוק קינים וזנה ויהי לאמר: אם משלחים אתם את ארון אלפים למקום סנחותו, אל תשיבו אותו ויקם כ"א השב תשיבו לו את שלמי דמעוטיכם ושלמי נמכיכם. שם נבקעו כל מעינות מי דמעה, ומכל עברים נשמע איך שדרנו? איה הצדיק מושל ביראת אלהים? ויבכו כל העם עד אשר אין בהם כח לבכות, וכן נגנו הארון. נושאי המטה וכל המעמקים בקבורת הגוף הקדוש כלם שבלו א"ע במקוה מקודם, ונקבר במעלה הקברים אצל הרב הגאון הגדול בדורו אשר שמו וזכרו עודם חיים בקהלתנו מהר"ר אברהם אבלי זלה"ה שנפטר ביום יג מנ"א תקצ"ז (ע' ק"ג צד 244) והיה חסדו סנוי ושסור זה ל"ו שנים למועד שמואל.

ועתה קוראים יקרים המתאבלים עליו! דעת לנכון נקל פי עדת ווילנא מר תתיפה, תפרש כפיה ותלך שחזה כי לקחה אדרתה הדרתה ותפארתה, ומנור תפארתה, את האבן היקרה; אך אם תאבו קוראים יקרים שאציג לפניכם כיום את דרכי הגאון הצדיק והליכותיו בקדש אשר מאד רמו ונשגבו, היות תרותם על לוחות הסניד לאות ולמופת לרבים, אוכל להגיד לכם כי לא לאיש כמיני היום לתאר לפניכם את גדל מעלת וחיין ערך הצדיק הנ"ל ז"ל אחרי אשר אם גם ארים עיני ועפעפי מאד ינשאו, לא ישיג מבטי אל האיש הגדול ורם כענקים הזה, וביותר אשר ראשי עוד מים ועיני סקור דמעה על שברנו הגדול כים. אך באשר זכיתי אני הכותב להתפלל עם הרב הגאון הנ"ל כעשר שנים בבית מדרש אחד, ופעמים גם לבקש תורה מפי מלאך ד' צבאות זה כאשר הורעתי פעמים רבות בהמגיד משמו (ולא אנכי לכדי כ"א כל המבקש תורה מסיו הקדוש כקטון כגדול, והנה הרב הגאון רבנו שמואל עומד עליהם ללמד תורה ועבודה יחד) ונתתי לבי להתבונן מעט על קצות דרכיו, אותו אני לפניכם למען נזכה ונלך גם אנתנו באור ד' זה, אשר יורנו סדרכיו ללכת באורחותיו.

הרב הצדיק הזה, מלבר אשר כל התורה כלה בכל מקצועותיה היו ערוכים ושמורים בפיו ולבו, מחדש חרשים (כאשר ארשום באר המיב למטה) בכל עת ובכל רגע אשר היה כמעין המתגבר וכוונת שאינו פוסק ומגלין לו ריו תורה, עוד חננו ד' בכל המדות הטובות שמו חכמים בפ"א, אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו עונה ויראה ומכשרתו להיות צדיק חסיד ונאמן וישר ומרחקו מן הרמא ומקרבתי לדי זכות ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה כו', מוחל על עלבונות תמיד ומגדלתו ומרוקמתו על כל האנשים. כל חרשיו בתורה היו אמתיים נחמדים להשכיל בנוים על יסודות חוקים ועמוקים, פשוטים וסתוקים, מדרקק במעשיו מאד! שכבו וקוטו תפלתו ועבודתו מעשיו ולסודו אכילתו ושתייתו, דבורו ושיחתו היו חסיד קצובים וסודים עפ"י דרכי התורה והחכמה. תורתו וזוהר בקדושה וטהרה כי כל ימיו למד והתפלל מעומד, ולא ישב אף רגע אחד בבית המדרש כנ"ל ואף כי כח זכרונו היה חזק מאד, עד להפליא, שכלו דך וטהור עמוק עמוק, בכל זאת עינו בלמודו היה גדול מאד עד אשר אם גם למד מאה פעמים ואחת דבר אחד, שם כל מעיניו ועינו שנית בו בפעם הראשונה וכבוד הענין חרש עמו, וכל ימי חייו זכהו ד' בעושר ויהי נדיב לב. צדקות פורנו גדול מאד, בעל טובה ובעל נס"ח בכל עת כנודע. ביתו תמיד היה פתוח לדוהה לקבל את כל אדם בספ"י, באהבה ורדיעות. אותות יגון ועצב לא נראו על פניו המהורים מעולם, אף אם פעמים מקרי חוסן ופגעיו נגעו גם בהרב הגאון הנ"ל*) אך אור פניו לא הפילו כי תורת ר' אשר בה הגה יומם וליל היתה שעשועיו תמיד, ושחוק נעים בהדרת קדש רחשו על פניו, שיחותיו בד"א היו נעימות מאד ומאליפות (לעדרדיך) וצריכין למוד. מעולם לא יצא מפיו איזה דבור סבאי לב לזולתו בין בפניו בין שיא בפניו. בשבתו באספה בין גדולים הקרי לב, משך הרב הגאון הנ"ל את עין תרואה עליו ראונה בתמונת יפיו המזהירה (אהח! על האי שופרא דבלי בעפרא!) וחכמתו הגדולה אשר האירה את פניו, כן ירח יקר הולך בין צבאות ככבי מרום. אך לא אכתד תחת לשיני גם זאת כ"א היה הרב הגאון ז"ל מדרקק במעשיו מאד, בכל זאת אחת היא אשר לא

(*) נשנת תר"ד ק"י שנט מתה עליו אשת נעוריו, אשה מנוינת מאד חכמת נשים אשר עלתה על כלן שרת"י נשים (ע"י מסת מנחת נשית ח"ה) וניס ז' כסליו תרל"א מת על פניו צנו וסגול נחורה ונדרה תמים נמעשו כו' הרב מהר"ר אליהו זלה"ה אשר זכרון מותו נרשח גדולתו כחנתי נחמני שנת ט"ו ג' וזח"ז ניום... אלו מתה על פניו פחלם נחלת החל"רע נתו היקרה נשים, ענמו וספר מעשים קטונים נחמד ונודק נגלוי ונסתר מרת זלאטע ז"ל, מלנד חזה סרפתקאות עעסקיו (אשר עסק נהם חזה שעות ניום עד איתו כנן חמשים, כי אז פנה מכל עסקיו והיה תורתו חומתו כל היום וכל הלילה עדיו קונו לעפרו) וכל הניל קנל דין שמים נלהנס רנה ונשקט דות ויהי לפלא ולתהוה!